

Türkiye’de Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Kurumsal Bakım: Arz-Talep Açıkları ve Gelecek Senaryoları Üzerine Bir Değerlendirme

Aslı ŞAHANKAYA ADAR¹
ORCID: 0000-0002-8834-7564

Saniye DEDEOĞLU²
ORCID: 0000-0003-2174-3076

DOI: 10.54752/ct.1823976

Öz: Günümüzde küresel çapta büyük dönüşümler yaşanmakta ve bu dönüşümler bakım ekonomisini doğrudan etkilemektedir. Başta demografik değişimler olmak üzere nüfusun yaşlanması, ekonomik krizler gibi bir dizi gelişme bakım hizmetlerine olan ihtiyacın artmasına neden olmaktadır. 2015 yılında dünya genelinde yaklaşık 2,1 milyar insanın bakıma ihtiyacı varken, bu sayının 2030 yılına kadar 200 milyon daha artması beklenmektedir. Bu durum, bakım ekonomisinin gelecekte daha da önem kazanacağını göstermektedir.

Bakım ekonomisinin kurumsal bakım hizmetleri ayağını ele alan bu çalışma iki temel amaca hizmet etmektedir. Birincisi, kurumsal bakım hizmetlerine ilişkin arz-talep dengesini mevcut durum üzerinden ortaya

¹ Doç. Dr., İstanbul Beykent Üniversitesi, Yönetim ve Organizasyon Bölümü,
aslisahankaya@beykent.edu.tr

² Prof.Dr. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Bölümü, Prof. Dr., saniye.dedeoglu@gmail.com,

ŞAHANKAYA ADAR, A., DEDEOĞLU, S., (2026) “Türkiye’de bir sosyal politika alanı olarak kurumsal bakım: Arz-talep açıkları ve gelecek senaryoları üzerine bir değerlendirme”, *Çalışma ve Toplum*, Sayı: 89, C.2, s.563-594

Makale Geliş Tarihi:14.11.2025 - Makale Kabul Tarihi:13.04.2026

koymaktır. Bu doğrultuda ‘bakım elması’nın iki ayağını temsil eden kamusal ve özel kurumsal bakım hizmetlerinin arz-talep dengesinin mevcut durumunu yaşlı, çocuk ve engelli bakımı kapsamında ele alınmaktadır. İkincisi ise, kurumsal bakım hizmetlerinde arz-talep açıklarına ilişkin gelecek senaryolarını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda yaşlı, çocuk ve engelli bakım hizmetlerine ilişkin gelecek nüfus projeksiyonları dikkate alınarak arz-talep açıklarının gelecekteki durumu ele alınmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, kurumsal bakım hizmetlerinin yaşlı, çocuk ve engelli ayrımı olmaksızın her üç grupta da bir bakım darboğazı olduğuna işaret edilmektedir. Gelecek senaryoları da bakım talebinin artan bir eğilimi olduğunu vurgulamaktadır. Üstelik bu talebi günümüz Türkiye’inde hâkim politika yaklaşımı olan kadınların ücretsiz emeği üzerinden karşılamanın da yetmeyeceğinin altı çizilmektedir.

Anahtar kelimeler: bakım ekonomisi, kurumsal bakım hizmetleri, yaşlı bakımı, çocuk bakımı, engelli bakımı

Rethinking Institutional Care in Türkiye: Supply–demand Gaps and Prospective Futures

Abstract: In the present context, major global socioeconomic changes are taking place, and these changes impact the care economy directly. A series of interconnected developments including structural demographic changes and systematic economic crises are driving a growing demand for care services. In 2015, approximately 2.1 billion people worldwide needed care, and this number is expected to increase by another 200 million by 2030. In this situation, the care economy will become even more key issue in the future.

This study, which analyzed formal institutional care services component of the care economy seeks two main purposes. First, it is to present the supply-demand balance for formal institutional care services based on the current landscape. In this context, the current supply-demand balance of public and private formal institutional care services, which represent the two pillars of the 'care diamond', is addressed within the scope of elderly, child, and individuals with disabilities. The second is to present future scenarios regarding supply-demand gaps in institutional care services. In this context, expected future scenario of supply-demand gaps of the care services is addressed by considering future population projections related to elderly, child, and individuals with disabilities. In line with this, the study indicates that there is a care bottleneck in all three groups: the elderly, children, and individuals with disabilities, regardless of the type of formal institutional care services. Furthermore,

it is solid finding that meeting this demand thru the unpaid labor of women, which is the dominant political approach in today's Türkiye, will not be sufficient.

Key words: care economy, institutional care services, elderly care, childcare, individuals with disabilities care

Giriş: Bir Sosyal Politika Meselesi Olarak Bakım İşi

Bakım ekonomisi, toplumun tüm bireylerinin fiziksel, psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yerine getirilen ücretli ve ücretsiz faaliyetler ve ilişkiler bütünü olarak tanımlanmaktadır (ILO, 2018: 38). Bakım ekonomisi, doğrudan ve dolaylı bakımı, sağlık hizmetlerini, eğitimi ve bireysel refahı artırmayı amaçlayan finansal ve ev içi hizmetlerin tamamını içermektedir. Dolayısıyla doğrudan bakım kapsamında, yaşlılar, hastalar, engelli bireyler ve çocuklara yönelik bakım vermeyle ilgili işlerin yanında dolaylı bakım kapsamında yerine getirilen yemek, temizlik ve günlük aktivitelerin planlanması gibi faaliyetleri de içermektedir (İlkkaracan, 2021: 3). Bakım ekonomisine içkin faaliyetlerin kimler tarafından yerine getirildiğine ilişkin bakım işinin toplumsal olarak nasıl yapılandığını formüle etmek amacıyla ‘bakım elması’ (care diamond) kavramı kullanılmaktadır. Buna göre ‘bakım elması’ nın dört temel ayağı bulunmaktadır: aile/hanehalkı, piyasa, kâr amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar ve kamu kuruluşları (Razavi, 2007: 20).

Bakım ekonomisinin nasıl işlediği, ülkelerin benimsedikleri refah devleti rejimi ve sosyal politika uygulamalarıyla yakından ilişkilidir. Güçlü sosyal politikalara sahip ülkelerde bakım hizmetleri evrenselcilik ilkesi doğrultusunda ele alınmaktadır. Buna göre, tüm vatandaşların aynı hizmet sistemine erişebilmesi, sistemin ülke genelinde aynı standartlara sahip hizmet sunabilme kapasitesinin olması, sisteme erişimin vatandaşların ekonomik koşullarından bağımsız olması ve ihtiyaç duyan herkesin bu hizmetlere erişebilmesi-başka bir deyişle hizmet arzının talebi karşılayabiliyor olması- üzerine kurulu olan evrenselcilik ilkesine göre sosyal hakların bir ayağı olan bakım hizmetleri bir vatandaşlık hakkı çerçevesinde ele alınmaktadır (Marshall, 1950:10-11). Dolayısıyla gelişmiş refah rejimine sahip ülkelerde bakım hizmetleri evrensel bir sosyal politika alanı olarak kabul görmektedir.

Buna karşılık refah devletinin görece zayıf olduğu, kamu idarelerinin sosyal politika uygulamalarındaki rolünün daha sınırlı olduğu ülkelerde ise, bakım hizmetleri hane içerisinde ve kadınların sorumluluğunda çözülmesi gereken bir sorun olarak görülmektedir. Başka bir deyişle evrenselci bakış açısında olduğu gibi bakım hizmetleri toplumsal bir sorun olarak tanımlanmak yerine, kadın emeği üzerinden tanımlanmaktadır. Bu yaklaşımın hâkim olduğu ülkelerde, bakım işi

neredeyse tamamen hane içerisindeki kadınlar tarafından karşılıksız olarak yerine getirilmektedir. Özellikle küçük çocuğu olan orta yaş kadınların hem kendi çocuklarının hem de ailedeki yaşlı bireylerin bakımlarını üstlenmekten kaynaklı durumları için çifte bakım yüküne vurgu yapılan ‘sandviç nesil’ ifadesi kullanılmaktadır (Mitchell, 2014: 333). Türkiye’de yaşlılarına ve çocuklarına bakım sağlayanların bakım yükünün endişe verici olduğu vurgulanmaktadır (İzdeş Terkoğlu ve Memiş, 2022: 90). Bu durumda olan ve bakım ekonomisinin ekseriyetle karşılıksız yanını temsil eden ücretsiz bakım işini üstlenmiş kadınların sayısı bakım ekonomisinin işleyişinde ücretsiz emeğin ne denli önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim dünya genelinde ücretsiz bakım işlerinin günde 16,4 milyar saat karşılığı işgücü gerektirdiği ve bunun da haftalık kırk saat çalışmaya karşılık 2 milyar işgücüne eş değer bir iş yükünü temsil ettiği belirtilmektedir (ILO, 2018: 43). Kadınların ücretsiz bakım emeğinin küresel düzeyde parasal olarak karşılığının yılda en az 10,8 trilyon ABD doları olduğu ve bunun da dünya genelinde teknoloji sektörünün üç katı büyüklüğünde olduğu belirtilmektedir (Oxfam, 2020: 6). Bu grupta yer alan ülkelerde bakım bir sosyal politika ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunu olarak ortaya çıkmaktadır.

Tarih boyunca bakımdan birincil sorumlu olan kadınların sessiz bir çığına dönüşmüş olan ve dünya genelinde istisnasız olarak ekseriyetle kadınlar tarafından yerine getirilen bakım işi, sosyal politikaların güçlü olduğu ülkelerde- daha çok vatandaşlık temelinde ele alınsa bile- bir hak olarak görüldüğünden bu ülkelerde kadın istihdamını ve daha da önemlisi toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen bir sisteme işaret etmektedir. Nitekim ILO’nun 75 ülkede zaman kullanım verilerini dikkate alarak ortaya koyduğu çalışmada, dünya genelinde ortalama olarak ücretsiz bakım işleri için kadınların erkeklerden 3,2 kat daha fazla zaman harcadığı belirtilmektedir (ILO, 2019: 47). Aynı çalışmada kadınların bu işler için ayırdıkları zamanın asgari ve azami süreleri arasında iki kata kadar bir fark olduğu görülmektedir. İsveç, Norveç ve Danimarka (yaklaşık yüzde 44) gibi kuzey Avrupa ülkeler ücretsiz bakım işine katkı oranlarının kadınlar ve erkeklerde birbirine en yakın olduğu ülkeler iken, Pakistan ve Hindistan gibi ülkelerde ise erkeklerin katkı oranının yüzde 10’un altında kaldığı görülmektedir (ILO, 2019: 20). Nitekim kuzey Avrupa ülkelerinde kadınların işgücü piyasasına katılımlarının artması sosyal hizmet uygulamalarının genişlemesiyle birlikte ilerlediğine dikkat çekilmektedir (Anttonen, 2001: 145-150).

Türkiye’deki bakım hizmetlerinin yapısal inşası açısından değerlendirildiğinde, politika metinlerinde kadını bakımdan ayrı tutan bir yaklaşımın henüz yeşermediği görülmektedir. Nitekim bakım hizmetleri bakım alan ve bakım veren olmak üzere iki temel grubu ilgilendirmekte, ancak bakım verenler Türkiye’de ekseriyetle hane içerisindeki kadınlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da kadınların

işgücü piyasasıyla olan ilişkisini zayıflatmaktadır (Toksöz, 2025: 1517; Ekiz-Gökmen, 2021: 11; İlkaracan, 2010). Daly ve Standing (2001: 1) bakımın ahlaki sorumluluk haline getirilmesi üzerinden tartıştığı bu durum, bakım işinin aile sevgili ve fedakârlık söylemleriyle ilişkilendirilmesi sonucu kurumsal yetersizliği de gizlemektedir.

2025 yılının ‘aile yılı’ olarak ilan edilmesi bu tutumda ısrarcı olduğunu göstermektedir. Aile yılı politikalarına bakıldığında, çocuk yardımlarının çocuk sayısı arttıkça yükseltilmesi kadınların doğum yapmasını teşvik etmek amacıyla uygulamaya koyulacak sosyal yardım niteliğinde bir düzenlemedir. Bu yardımların ancak kadının aile/hane dışında hareket özgürlüğünü destekleyecek sosyal politikalarla ve sosyal hizmetlerle güçlendirilmesi durumunda kadını özgürleştirici bir etki yaratması beklenebilir. Aksi halde bakım veren grubunda kadınlar gönüllü ya da zorunlu olarak kalmaya devam edeceklerdir. Zorunlu bakım yükü Daly ve Standing’in (2001: 1) belirttiği gibi bakım verme/vermeme hakkı, yani bakım vermeye zorunlu olmama hakkıyla ilişkilidir. Nitekim ‘Dünya Kadınlarının İlerlemesi’ raporunda ‘bakım’ işinin her zaman istekle ve sevgiyle yapılan bir iş olmadığı belirtilmektedir (Toksöz, 2025: 1511). Dolayısıyla bakım vermenin ahlaki bir sorumluluk üzerinden tanımlanması, çoğu kadının aslında başka bir seçeneğe sahip olmadığını görmezden gelmek olarak değerlendirilmektedir (Lewis, 2001: 70). Bu bağlamda Türkiye’de sağlıklı bir toplumun temeli için aile yılı müjdesinin bir anlamda kadınların bakım verme seçeneğini görmezden gelen bir ideolojinin yansımaları olduğu değerlendirilebilir. Dolayısıyla bakım, bir sosyal politika alanı olmaktan ziyade hala bir ‘kol kırılma yen içinde kalsın’ meselesi olarak kabul edilmektedir.

Türkiye’de bakım ekonomisine ilişkin bu sosyo-politik yaklaşım, kurumsal bakım hizmetlerine ilişkin erişilebilirlik ve arz-talep açıkları gibi sorunlarla bütünlük bir sosyal politika sarmalı olarak görülebilir. Nitekim yaşlı, çocuk ve engelli bakımında kurumsal hizmetlere olan talebin arzı karşılamaktan uzak olduğu bilinmektedir (İlkaracan ve Kim, 2019: 1). Bu da kadınlar için bakım vermeme hakkını neredeyse bir seçenek olmaktan çıkarmaktadır. Türkiye’deki bu durum, küresel düzeyde bakım açığı sorunu ile paralellik göstermektedir. Bu durumu telafi edebilmenin en önemli yollarından biri kurumsal bakım hizmetlerinin erişilebilirliğini artırmaktan geçmektedir. Bakım açıklarının en çok hangi bakım talebinde bulunan grubu temsil ettiği, ne kadar bir açık olduğu ve bu açıkların gelecekte nasıl bir seyrinin olduğunu bilmek bakım ekonomisine ilişkin önemli bir sorunu giderecek sosyal politikaların hayata geçirilmesi anlamında oldukça önemlidir. Bu bağlamda bu çalışmada, Türkiye’de kurumsal bakım hizmetlerinin arz-talep dengesinin mevcut durumu yaşlı, çocuk ve engelli ayrımı dikkate alınacak şekilde incelenmekte ve gelecek olası senaryolara ilişkin bir öngörü sunulmaktadır.

Metodoloji

Bu çalışma, Türkiye’de bakım ekonomisini bir sosyal politika sorunu olarak ele almaktadır. Bu doğrultuda öncelikle kurumsal bakım hizmetlerinin erişilebilirlik sorunu ikincil kaynaklardan yararlanılarak ortaya koyulmaktadır. Özellikle kurumsal bakım hizmetlerinin karşılanabilirliğine vurgu yapan bu başlıkta, yaşlı, çocuk ve engelli bakım hizmetleri için 2024 yılının tavan ve taban ücretleri dikkate alınmaktadır.

İkinci olarak, Türkiye’de kurumsal bakım hizmetlerinin arz-talep açıkları ortaya koyulmaktadır. Bu doğrultuda özel ve kamu bünyesinde bakım hizmeti veren kurumlara ilişkin 2014-2024 arasındaki yılları arasındaki istatistiklerden yararlanılmaktadır. Çalışmada kurumsal bakım hizmetlerine ilişkin arz-talep açıklarını öngören gelecek projeksiyonu için ise 2030 yılı nüfus projeksiyonu verileri dikkate alınmaktadır. Arz-talep açıkları ve gelecek projeksiyonu yaşlı, çocuk ve engelli ayrımı dikkate alınarak sunulmaktadır. Ayrıca kişi-bazlı ve kurum-bazlı yaklaşımlar birlikte kullanılmaktadır. Bu doğrultuda kullanılacak veriler için Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Nüfus Projeksiyonları ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)’nin yayımladığı ikincil verilerden yararlanılmaktadır.

Bakım talebi, öngörülen nüfus verileri ve hedef hizmet kapsama oranları kullanılarak tahmin edilmektedir. Hesaplama şu şekildedir:

$$\text{Bakım Talebi} = \text{Hedef Nüfus} \times \text{Kapsama Oranı}$$

Arz tarafında, mevcut kurumsal kapasite temel alınmaktadır. Kamu ve özel sektör kapasiteleri kısa vadede sabit kabul edilmektedir. Kurum merkezli analizlerde, gerekli kurum sayısı, toplam talebin ortalama kurumsal kapasiteye bölünmesiyle tahmin edilmektedir.

Arz-talep açığı şu şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Arz-Talep Açığı} = \text{Tahmini Talep} - \text{Mevcut Arz}$$

2030 yılına ilişkin projeksiyonların oluşturulmasında (i) hedef kapsama oranlarının artacağı, (ii) kamu ve özel sektörün hizmet sunumundaki paylarının sabit kalacağı ve (iii) mevcut kurumsal kapasitenin kısa vadede sınırlı değişim göstereceği varsayımları benimsenmiştir. Bu yöntemsel çerçeve, bakım hizmetlerine ilişkin mevcut durumun ve gelecekte ortaya çıkabilecek arz-talep açıklarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. 2030 yılına ilişkin projeksiyonlar, resmi nüfus tahminlerine dayanmaktadır ve artan kapsama oranları, sabit kamu-özel sektör dağılımı ve kurumsal kapasitede sınırlı kısa vadeli genişleme varsayımlarına

dayanmaktadır. Engelli bakımı için talep, yaşa bağlı yaygınlık kalıpları ve demografik yaşlanma eğilimleri kullanılarak dolaylı olarak tahmin edilmektedir.

Çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Birincisi, hesaplamalarda dikkate alınan veriler kamuya açık kaynaklardan elde edilmektedir ve bu nedenle bölgesel ve cinsiyete dayalı tahminleri içermemektedir. İkincisi, çalışma Türkiye’de bakım hizmetlerini ele almakla birlikte, ücretsiz bakım hizmetlerine ilişkin herhangi bir tespit bulunmamaktadır. Üçüncü ve son olarak ise, kurumsal hizmetlerin kalitesine ilişkin bir değerlendirmeyi dışarıda bırakmaktadır. Veri kısıtlamalarına rağmen, bu çerçevede mevcut eksiklikleri ve gelecekteki bakım ihtiyaçlarını değerlendirmek için tutarlı bir temel sağlamaktadır. Ayrıca Türkiye’de kurumsal bakım hizmetlerini bakım talebinde bulunan yaşlı, çocuk ve engelli grupları ayırımını dikkate alarak incelemesi, arz-talep bağlamında mevcut durumu ortaya koyması ve 2030 bakım açıklarına ilişkin bir projeksiyonu içermesi çalışmayı özgün ve değerli kılmaktadır.

Kurumsal Bakım Hizmetlerinin Erişilebilirlik Sorunu

Türkiye’de bakım hizmetlerindeki açık en dikkat çekici şekilde, kurumsal bakım hizmetlerinde görülmektedir. Kurumsal bakım hizmetlerini değerlendirirken hizmet kapasitesi, hizmet kalitesi, hizmet çeşitliliği, erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik gibi kriterler üzerinden tartışıldığı görülmektedir (Dünya Bankası, 2015; TÜSİAD, 2019). Ancak Türkiye’de kurumsal bakım hizmetlerinde temel meselenin erişilebilirlik olduğu açıktır. Başka bir deyişle kurumsal bakım hizmetlerinin maliyetini karşılayabiliyor olmak, diğer tüm kriterlerden daha önemli görünmektedir. Bunun en önemli nedeni, bakım hizmeti alıcısı olan hanelerin gelirleri ile bu hizmetlerin maliyeti arasındaki uçurumdur. Nitekim Türkiye’de her üç grup için de bakım hizmeti almanın maliyetine bakıldığında, ailelerin bakımın mali yükü altında ezildikleri görülmektedir. Bunun en temel kanıtı, bakım yükü nedeniyle işgücü piyasasının dışında kalan kadınlardır. Nitekim Türkiye’de bakım yükü nedeniyle işgücü piyasasının dışında kalan kadınların oranı %58,8’dir (ILO, 2024: 20). Ancak istihdama katılma durumunda dahi bakım hizmetlerinin maliyetinin yüksek olması hane gelirini aile refahını etkileyecek şekilde azaltmaktadır.

Bakım hizmetlerine ilişkin akademik tartışmaların pek çok odağı olmakla birlikte konuyu sosyal politika çerçevesinde ele alan çalışmalara bakıldığında, bakım almak bir insan hakkı olarak tanımlanmakta ve bakıma ihtiyacı olan bireylerin bu hakkı özgürce kullanabilmelerinin bir gerekliliği olarak gelir güvencesi ile ilişkilendirdikleri görülmektedir (Standing, 2001: 26-27). Türkiye’deki mevcut durum bu tartışma ile uyumludur. Özellikle kurumsal bakım hizmetlerine erişimde gelir güvencesizliğinin önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bu bağlamda

bakım hizmeti alma özgürlüğü çoğu birey için ‘hiçbir zaman erişilemeyecek olan’ olarak tanımlanabilir. Nitekim engelli yakınlarının en sık karşılaştıkları problemlerden biri, çocuğun engelli olduğunun öğrenilmesinin ardından eşleri tarafından terk edilmeleridir. Bir diğer problem ise, engelli yakınına bakmak amacıyla hanedeki kadının çalışmaya ara vermesi, çalışma yaşamından ayrılması, başka bir deyişle kariyerinde ve dolayısıyla gelirinde bir kayba uğramasıdır. Her iki durumda da hanenin gelirinde bir azalma söz konusudur. 2016 yılı Türkiye Aile Yapısı Araştırması’na göre, bakım ihtiyacı olan yaşlıların bakımını yüzde 28 gelinleri, yüzde 23 kızları üstlenmişlerdir. Yaşlı bakımı için ücretli bakıcı bulunan hanelerin oranı ise yalnızca yüzde 2’dir (TÜİK, 2017). Bu durum Türk geleneksel aile yapısına dayandırılrsa da gelir güvencesizliğiyle de ilişkili olduğu söylenebilir. Gerçekten de 2021 yılı Türkiye Aile Yapısı Araştırması’nın sonuçlarına göre, bireylerin yüzde 83,1’i yaşlılıklarında anne ve babasına çocukların bakması gerektiğini düşünmektedir. Yine aynı araştırmada kadınların yüzde 94,4 oranında çocuk bakımı ile ilgilendiği görülmektedir (TÜİK, 2022). Bu Türk geleneksel aile yapısıyla açıklanabilir bir veridir. Türkiye’deki geleneksel ataerkil aile yapısını açıklayan en önemli çalışmalardan birinde de bakım hizmetlerinin aile içerisinde ataerkil pazarlık konularından biri olarak tanımlandığı görülmektedir (Kandiyoti, 2019). Bu durum her üç bakım alıcısı grup için karşılanabilirlik açısından incelendiğinde daha net görülmektedir.

İstanbul’da 2024 yılı için özel yaşlı bakım merkezlerinin **taban ücreti 7.500 TL + KDV, tavan ücreti ise 65.812,5 TL + KDV** olarak belirlendiği görülmektedir. Yüzde 10 KDV de eklendiğinde en düşük özel yaşlı bakım merkezi ücretinin, aynı yıl **en düşük emekli aylığının yaklaşık %82’sine** ve **asgari ücretin yaklaşık yüzde 48’ine** denk geldiği görülmektedir. Kamu yaşlı bakım merkezlerinde ise oda tipine göre değişiklik göstermekle birlikte ücretlerin **1.334–6.045 TL** arasında değiştiği görülmektedir.

Engelli bakım ve rehabilitasyon merkezi adı altında yatılı hizmet veren kamuda kurumsal engelli bakım hizmetleri, engelli bireyin bir gelirinin olup olmadığına bakılmaksızın ücretsiz olarak sunulmaktadır. Özel engelli bakım hizmetlerinin minimum ücreti ise, bir komisyon tarafından yılda bir kez olacak şekilde belirlenmektedir³. ASHB’nin İstanbul ili için özel bakım merkezleri ücret tespit komisyonunca karara bağlanmış, 2024 yılı için özel engelli bakım hizmetlerinde yatılı (24 saat) ücreti 9.574,85 TL +KDV; gündüzlü (8 saat) ücreti 4.787,43 +KDV; gündüzlü (4 saat) ücreti 2.393,76 TL +KDV ve engellinin

³ Taban ücretler, yurt içi üretici fiyat endeksindeki (ÜFE) artış oranları esas alınarak, sosyal ve ekonomik koşullar, merkezlerin personel, kira, ısıtma, onarım ve diğer zorunlu giderleri dikkate alınarak belirlenmektedir.

ikametgahında bakıcı personel tarafından (günde 3 saat) ücreti 4.787,43 TL +KDV olarak tespit edildiği görülmektedir. Bu ücretlere yüzde 10 KDV eklendiğinde yatılı engelli bakım ücreti asgari ücretin yaklaşık yüzde 60’ına denk gelmektedir. Bu durumda asgari ücretle geçinen bir ailede engelli bir bireyin yatılı bir bakım merkezinde bakım hizmeti alması neredeyse imkansızdır. Engelli yakınlarının en sık karşılaştıkları problemlerden biri, çocuğun engelli olduğunun öğrenilmesinin ardından eşleri tarafından terk edilmeleridir. Bir diğer problem ise, engelli yakınına bakmak amacıyla hanedeki kadının çalışmaya ara vermesi, çalışma yaşamından ayrılması, başka bir deyişle kariyerinde ve dolayısıyla gelirinde bir kayba uğramasıdır. Her iki durumda da hanenin gelirinde bir azalma söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla engelli yakınlarının bu asgari ücretleri bile ödemekte zorlanacakları söylenebilir. Ayrıca bu ücretler sadece merkezlere yerleşmek için gerekli olan minimum ödemelerdir.

Çocuk bakım ücretlerinde ise finansman kaynakları farklı olduğundan (Belediye bütçesi, proje hibesi, kısa süreli protokoller, hane katkısı gibi dağınık finansman düzenleri) herhangi bir tavan veya taban ücret belirlenmemiştir. Ancak İstanbul Büyükşehir Belediye’sinin kreş ücreti 2024 yılı için 2.500 TL ile oldukça karşılanabilir bir miktardayken kreşlerin taban ücretleri 1 milyonu aşabilmektedir.

Türkiye’de Kurumsal Bakım Açıkları

Bu başlık altında Türkiye’de kurumsal bakım hizmetleri; yaşlı, engelli ve çocuk bakım hizmetlerinin kurumsal kapasitesi çerçevesinde ele alınmaktadır. Elbette ki her bir gruba yönelik bakım hizmetlerinin hizmet vermenin minimum standartları, bakım verenlerin nitelikleri gibi kendine özgü koşulları bulunmaktadır. Ancak bu başlık altında üç gruba yönelik bakım hizmetlerinin özgül özellikleri bir kenara bırakılarak, bakım meselesi bir sosyal politika sorunu olarak kurumsal hizmet kapasitesini bağlamında ele alınmaktadır.

Yaşlı Bakım Hizmetleri

Tablo 1’de Türkiye’de yıllara göre yaşlı bağımlılık oranları görülmektedir. Buna göre yaşlı bağımlılık oranının 2014-24 arasında yıldan yıla artma eğiliminde olduğu görülmektedir. Nüfus projeksiyonlarına ilişkin tahminlere göre ise, yaşlı bağımlılık oranının 2040 yılında yüzde 16,3; 2060 yılında yüzde 22,6 ve 2080 yılında yüzde 25,6 olacağı öngörülmektedir (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2020: 1). Yine nüfus projeksiyonuna göre 2080 yılında 65+ nüfus 27 milyonu aşmaktadır. Bu öngörüler, yaşlı bakım ihtiyacının nicel olarak büyüdüğüne, bir başka deyişle yaşlı bakım talebinin artma eğilimine işaret etmektedir.

Tablo 1: Türkiye'de yıllara göre 65+ nüfusun bağımlılık oranı (2014-24)

	Toplam nüfus	65+	Bağımlılık oranı %
2024	85.664.944	9.112.298	15,5
2023	85.372.377	8.722.806	15
2022	85.279.553	8.451.669	14,5
2021	84.680.273	8.245.124	14,3
2020	83.614.362	7.953.555	14,1
2019	83.154.997	7.550.727	13,4
2018	82.003.882	7.186.204	12,9
2017	80.810.525	6.895.385	12,6
2016	79.814.871	6.651.503	12,3
2015	78.741.053	6.495.239	12,2
2014	77.695.904	6.192.962	11,8

Kaynak: Nüfus İstatistikleri Portalı, 2014-24

Kurumsal yaşlı bakım hizmetlerinin arzı için ise, yıllara ve merkez türüne göre bakım merkezi sayısı ve buralardan hizmet alanların sayısı üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır. Tablo 2, 2014-24 yılları arasında yaşlı bakım merkezlerinin sayılarını göstermektedir.

Tablo 2: Yıllara ve merkez türüne göre yaşlı bakım hizmeti sunan merkez sayısı

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (Eylül)
Huzurevi	124	131	140	144	146	153	158	165	169	168	169 %36
Özel Huzurevi	185	196	207	216	226	241	261	263	266	267	270 %46
Yaşlı Yaşamevi	25	40	41	47	41	30	25	8	5	6	4
Gündüzlü Bakım ve Yaşlı Yaşam Merkezi						27	31	32	38	36	41
Diğer Huzurevi (Diğer bakanlıklar ve yerel yönetimlere bağlı)	23	22	23	24	24	26	23	21	21	22	20

Kaynak: ASHB, 2014-24

Yıllara ve *merkez türüne* göre kurum sayıları ile hizmet alanların artışta olduğu görülmektedir. Nitekim 2014-24 yılları arasında kamu huzurevlerinin sayısında yüzde 36’lık bir artış görülürken özel huzurevlerinde yüzde 46’lık bir artış olduğu görülmektedir. Buna göre özel yaşlı bakım merkezlerinin kurumsal kapasitesi yüzde 50’lik bir artışa yaklaşmışken kamu yaşlı bakım hizmeti kapasitesi yüzde 36 ile daha sınırlı bir kapasiteye sahiptir.

Tablo 3: Yıllara ve merkez türüne göre kurumsal yaşlı bakım hizmeti alanların sayısı

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (Eylül)
Huzurevi	11.688	12.202	14.439	13.692	13.888	13.885	12.105	12.686	14.115	14.644	14.873 %27
Özel Huzurevi	7.588	8.323	8.775	9.200	9.702	10.560	10.744	11.558	12.580	13.266	13.446 %77
Yaşlı Yaşamevi	99	154	157	164	148	121	90	25	15	32	16
Gündüzlü Bakım ve Yaşlı Yaşam Merkezi							382	532	538	765	920
Diğer Huzurevi (Diğer bakanlıklar ve yerel yönetimlere bağlı)	2.005	2.576	2.649	2.947	2.905	2.881	2.399	1.731	1.822	1.947	1.904

Kaynak: ASHB, 2014-24

2014-24 yılları arasında kamu huzurevlerinden hizmet alanlarda yüzde 27’lik bir artış görülürken özel huzurevlerinden hizmet alanlarda yüzde 77’lik bir artış olduğu görülmektedir. Özel kurumlardan hizmet alanların kamudan hizmet alanların yaklaşık üç katı kadar bir artış göstermiş olması, kamunun kurumsal yaşlı bakım hizmetlerinde son on yılda hizmet alanların kapasitesini geliştirme bakımından özel sektörün gerisinde kaldığına işaret etmektedir.

Yaşlı bakım hizmeti veren kurumların sayısı ve buralardan hizmet alanlar dikkate alındığında, kurumsal yaşlı bakım hizmetlerinin talebi karşılamaktan çok uzakta olduğu görülmektedir. Nitekim 2024 yılı için yaklaşık 9 milyon olan 65+ nüfus içerisinde yaklaşık 28 bin kişi hizmet almaktadır. Buna göre 2024 yılında yaşlı nüfusun yalnızca yüzde 0,3’ü kurumsal hizmete erişmiş durumdadır. 2014 yılında yaşlı nüfusun kurumsal hizmetlere erişim oranına bakıldığında ise yine yüzde 0,3’lük bir oranda erişim olduğu görülmektedir. Bu da bize son on yıl içerisinde kurumsal yaşlı bakım hizmet kapasitesinin nominal olarak bir artış gösterdiğini ama reel olarak bir artış yaşanmadığını göstermektedir.

Son on yıllık zaman diliminde kurumsal yaşlı bakım hizmet kapasitesinde gerçek anlamda bir artış görülmemektedir. Ancak gelecek dönemler için aile yapısındaki değişim, ekonomik konjonktürün ailede daha fazla ferdin işgücü piyasasına girmeyi zorunlu kılması ve kadını güçlendirme politikaları kapsamında kadınların işgücüne katılımının artma eğilimi beklentisiyle birlikte yaşlı bağımlılık oranlarında öngörülen artış kurumsal bakıma olan talebi artırma potansiyeli taşımaktadır. Bu bağlamda gelecek yıllarda kurumsal yaşlı bakım hizmetlerini arz ve talep bakımından değerlendirmek önemlidir.

Tablo 4: Kurumsal yaşlı bakım hizmetlerinde arz-talep boşluğu (2025 ve 2030 yılları için)

2025 yılı için	Mevcut durum
	Kamu + Özel
65+ nüfus	9.112,2
Toplam hedef- 2025 yılı bağımlılık oranı %16,4	1.494,4
Mevcut toplam	28.319
Arz-talep boşluğu	1.466,0
2030 yılı için	Mevcut durum
	Kamu + Özel
65+ nüfus	9.112,2
Toplam hedef -2030 yılı bağımlılık oranı %19,6	1.785,9
Mevcut toplam	28.319
Arz-talep boşluğu	1.757,5

Kaynak: TÜİK Nüfus Projeksiyonu

Bu bağlamda kurumsal yaşlı bakım hizmetlerinin büyüme temposunun talebin gerisinde kaldığı görülmektedir. Tablo 4’e göre, 65+ nüfus yaklaşık 9 milyondur. 2025 yılı için yaşlı bağımlılık oranı yüzde 16,4 olduğundan toplam yaşlı bakım talebi 1.494,4 olarak hesaplanmaktadır. Mevcut kapasitenin (özel+kamu) 28.319 olduğu düşünüldüğünde arz-talep boşluğu 1.466 bin olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum da bekleme listeleri ve kapasite darboğazı anlamına gelmektedir. Merkez türleri arasındaki farklar, hizmet karması (gündüzlü/24 saat) ve personel yeterliliğiyle yakından ilişkilidir.

Engelli Bakım Hizmetleri

Kayıtlı engelli nüfusa oranla engelli bireylerin *kurumsal hizmet alma oranı oldukça düşüktür*. 2021 yılında engelli bireylerin *toplamı 2.511.950* (Ulusal Engelli Veri Sistemi) iken ulusal veri sistemine kayıtlı engellilerin *yalnızca yüzde 1,4’ünün* kurumsal hizmet aldığı görülmektedir. Ancak sistemi kayıtlı olmayan engelli nüfusun aynı yıl için 5 ile 9 milyon arasında değiştiği tahmin edilmektedir (Sağlık-Der, 2021: 14). 2021 yılı için kamu kurumlarından bakım hizmeti alan engelli bireylerin sayısı 7.865 ve özel merkezlerden bakım alanların sayısı 25.346’dır (Tablo 5). En düşük engelli birey sayısı tahmini üzerinden değerlendirildiğinde, kurumsal engelli bakım merkezlerine erişim oranı yüzde 0,66’ya düşmekte en yüksek tahmin üzerinden değerlendirildiğinde bu oran yüzde 0,36’ya kadar inmektedir.

Tablo 5: Yıllara ve merkez türüne göre engelli bakım hizmeti alanların sayısı

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (eylü)
Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	5.827	6.204	6.670	7.240	7.745	8.077	7.918	7.211	7.387	7.003	7.121
Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi(Gündüzlü)	457	432	411	459	440	748	768	1.233	1.622	1.703	1.091
Umutevi	504	666	768	828	838	844	862	654	654	654	594
Kamu kurumsal toplam	6.788	7.302	7.849	8.527	9.023	9.669	9.548	9.098	9.663	9.360	8.806
Kamu kurumsal toplam (yatılı)	6.331	6.870	7.438	8.068	8.583	8.921	8.780	7.865	8.041	7.657	7.715 %22
Özel Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	10.319	10.823	11.923	14.080	17.264	20.382	21.455	25.346	26.766	28.876	30.067 %191

Kaynak: ASHB, 2014-24

Hizmet alma oranının düşük olmasının toplumsal, sosyo-ekonomik pek çok nedeni bulunmaktadır. Ancak tüm bunlar kurumsal kapasitenin yeterli olması durumunda dikkate alınacak nedenler olarak tartışmaya açıktır. Diğer nedenler dışarıda bırakıldığında kurumsal kapasitenin yeterli olup olmadığı başlı başına ve çok temel bir sorundur. Bu bağlamda 2014-24 yılları arasında engelli bakım merkezlerinin sayısının artış eğilimine bakıldığında, 2024 yılında kamu kurumsal engelli bakım merkezi sayısında 251 ile son on yıllık süre içerisinde yüzde 47’lik bir artış olduğu görülmektedir. Özel engelli bakım merkezlerinde ise, 2024 yılı için 317 merkez ile yüzde 113’lük bir artış yaşandığı görülmektedir (Tablo 6).

Tablo 6: Yıllara ve merkez türüne göre engelli bakım merkezlerinin sayısı

Yıllar/merkez statüsü	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (eylül)
Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	85	87	93	97	97	104	104	104	107	106	106
Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi(Gündüzlü)	5	5	6	6	7	72	125	129	134	137	136
Umutevi	86	111	128	137	146	149	152	144	149	149	145
Kamu kurumsal toplam	176	203	227	240	250	325	381	377	390	392	387
Kamu kurumsal toplam (yatılı)	171	198	221	234	243	253	256	248	256	255	251 %47
Özel Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	149	156	161	196	231	257	286	294	305	312	317 %113

Kaynak: ASHB, 2014-24

Engelli bakım hizmeti veren kurumların sayısında ve özellikle özel merkezlerin sayısındaki artış kayda değerdir. Ancak engelli nüfusun bakım talebini karşılamaktan oldukça uzaktır. Bu veriler, bakım hizmetlerinin arzında gerçekleşen artışın tek başına yeterli olmadığını, erişilebilirlik, finansman ve hizmet tasarımıyla uyumlu olacak bir arz artışının bütüncül bir sosyal politika yaklaşımıyla ele alınması ihtiyacının altını çizmektedir.

Çocuk Bakım Hizmetleri

Türkiye her ne kadar genç bir ülke olarak nitelendirilse de nüfus artış hızının azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Nitekim 2014 yılında yüzde 13,3 olan nüfus artış hızı 2024 yılına gelindiğinde 3,4 ile yaklaşık 10 puanlık bir azalma göstermektedir. Özellikle 2020 yılı sonrasında nüfus artış hızında ciddi bir azalma eğilimi olduğu görülmektedir (Nüfus İstatistikleri Portalı, 2025). Nüfus artış hızı azalmakta olsa da 0-5 yaş aralığındaki nüfus yaklaşık 6 milyondur. Aynı yaş grubunda okula kayıtlı öğrenci sayısı ise 2 milyon civarındadır (yüzde 33). Bakım ihtiyacı en yüksek olan yaş grubu 0-2 yaş arasında ise okul kayıt oranı yalnızca yüzde 1’dir (OECD, 2024). Dolayısıyla özellikle 0-2 yaş arasındaki çocuklara çok yüksek oranda anneleri veya hanedeki diğer yakınları bakım vermektedir. Bu veriler ışığında Türkiye’de erken çocukluk döneminde kurumsal bakım hizmetlerinin kapasitesini ele almak önemli bir sosyal politika sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim araştırmalar çocuk bakımı ve okul öncesi dönemde verilen eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılmasının hem çocukların fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişiminde hem de yetişkinlik dönemlerindeki başarılarını etkilediğini ortaya koymaktadır (ILO, 2021; İlkaracan vd., 2015: 15). Bu bağlamda kurumsal hizmetlerin bir standardının olması, çocukların ailelerinin dezavantajlarından bağımsız bir erken çocukluk dönemi geçirmeleri ve geleceklerini kurmadaki fırsat eşitliği bakımından önem kazanmaktadır.

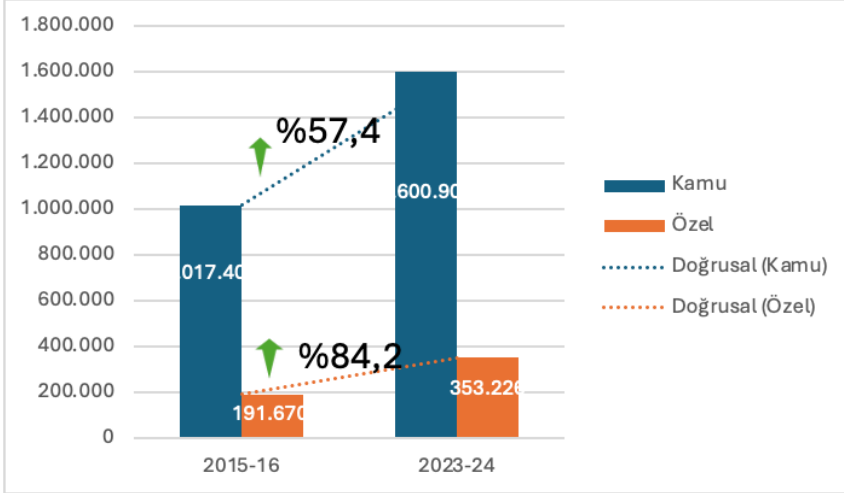
Tablo 7: Erken çocukluk döneminde hizmet türüne göre okul ve öğrenci sayıları (2015-2024)

	Okul sayısı (2015-16)		Okul sayısı (2023-24)		Öğrenci sayısı (2015-16)		Öğrenci sayısı (2023-24)	
	Kamu	Özel	Kamu	Özel	Kamu	Özel	Kamu	Özel
Okul öncesi	23.135	4.658	31.556	8.401	1.017.	191.670	1.600.9	353.226
MEB’e bağlı	22.387	3.272	25.607	6.091	144.850	992.937	1.437.0	271.410
MEB’e bağlı olmayan	748	1.386	5.949	2.310	24.499	46.820	163.968	81.816
657 sayılı kanunun 191. Md göre açılan kurumlar	133	-	643	--	8 721	-	41.462	-
Toplum temelli kurumlar	692	-	5.306	-	21.020	-	122.506	-
ASHB’na bağlı	-	1.385	-	2.298	-	46.757	-	81.465
İş Kanunu’na bağlı açılan	-	1	-	12	-	63	-	351

Kaynak: MEB İstatistikleri

Kurumsal okul öncesi çocuk bakım hizmetlerinde yıllara göre bir kapasite artışı olduğu görülmektedir. 2015–2024 arasında okul öncesi *okul ve öğrenci kapasitesinde* artış mevcuttur. Nitekim 2015-16 eğitim-öğretim yılından 2023-24 eğitim-öğretim yılına kadar geçen yaklaşık on yıllık sürede okul öncesi okul sayısında yüzde 52,57’lik bir artış olduğu görülmektedir. Bunun yanında aynı dönem için öğrenci sayılarında da yüzde 61,67’lik bir artış gerçekleşmiştir. Kamu-özel ayrımında ise büyüme temposunun farklı olduğu görülmektedir. Okul öncesi dönemde MEB’e bağlı olarak hizmet veren okul sayısı tabloda verilen yıllar içerisinde yüzde 36,39’luk bir artış gösterirken, MEB’e bağlı olmayan okul sayısındaki artış yüzde 80,35 olarak gerçekleşmiştir. Öğrenci sayıları dikkate alınarak gerçekleşen artışa bakıldığında, MEB’e bağlı okul öncesi kurumlardan hizmet alan öğrenci sayısında yüzde 57,4’lük bir artışa karşılık MEB’e bağlı olmayan kurumlardan hizmet alan öğrenci sayısındaki artış yüzde 84,2’dir (Grafik 1).

Grafik 1: Okul öncesi okul ve öğrenci kapasitesi- özel/kamu ayrımı 2015-2024

Bu veriler ışığında, MEB okul öncesi bakım ve eğitim hizmetlerinde sadece düzenleyici olarak değil aynı zamanda hizmet verici olarak da hala başat bir role sahiptir. Ancak bu genel değerlendirmede biraz derinlere inildiğinde ve yaş gruplarına göre hizmet verme kapasitesine bakıldığında, MEB’in ağırlıklı olarak 5 yaş grubuna hizmet veriyor olması, dolayısıyla özellikle erken çocukluk döneminde bakım ihtiyacının çok yüksek olduğu 0-3 yaş grubunda erişilebilirliğinin olmaması bir eksiklik olarak tanımlanabilir (Dedeoğlu vd., 2021). Nitekim bu ihtiyaç ‘AB Barcelona 2030 Hedefleri’ ile de uyumludur.

AB üyesi ülkeler için geçerli olan ‘Barcelona 2030 Hedefleri’ olarak kabul edilen ve okul öncesi eğitim ve bakım hizmetlerinin kapsamını genişletmeyi, erişilebilirliği artırmayı ve hizmet kalitesini yükseltmeyi hedefleyen bir tavsiye kararı 2022 yılında kabul edilmiştir. Bu hedefler dört temel unsuru barındırmaktadır. İlk olarak, okullaşma oranının artırılması hedeflenmektedir. Buna göre, üye ülkelerin 0-3 yaş aralığındaki çocuklarda okullaşma oranını yüzde 45’e çıkarmaları ve 3-6 yaş aralığındaki çocukların okullaşma oranını yüzde 96’ya çıkarmaları teşvik edilmektedir. İkincisi, kalite ve erişilebilirlikle ilgili bir hedefdir. Buna göre, okul öncesi bakım ve eğitim hizmetlerinin erişilebilir, uygun maliyetli ve kaliteli olması beklenmektedir. Bir başka deyişle düşük gelir grubunda yer alan ailelerin çocuklarını, engelli çocukları ve kırsal bölgelerdeki çocukları da kapsayacak bir hizmet yelpazesi teşvik edilmektedir. Üçüncüsü, zaman yoğunluğuna ilişkin bir hedefdir. Buna göre, okul öncesi bakım ve eğitim hizmetlerinin ebeveynlerin

çalışma saatleriyle uyumlu olacak şekilde planlanması teşvik edilmektedir. Burada temel amaç, küçük çocuğu olan ebeveynlerin ve özellikle de kadınların çalışma yaşamına etkin bir şekilde katılımlarını desteklemektir. Dördüncü ve son olarak ise, erken çocukluk bakım ve eğitim hizmetlerinde bir veri izleme ve takip mekanizmasının teşvik edilmesidir. Burada temel amaç, okul öncesi çağıdaki çocukların eğitim ve bakım hizmetlerine katılımlarına ilişkin veri toplamak ve özellikle de dezavantajlı gruplarda yer alan çocukların katılımına ilişkin ayrıştırmış veriye ulaşabilmektir (Council recommendation, 2022). Bu hedefler doğrultusunda üye ülkelere kamu yatırımlarını artırmaları tavsiye edilmektedir. Bu bağlamda Türkiye için de okul öncesi bakım ve eğitim hizmetlerine kamu yatırımlarının artırılması önemli bir politika hedefi olarak belirlenmelidir.

Tablo 8: Barcelona 2030 Hedefleri doğrultusunda çocuk bakım ve eğitim hizmetlerinde arz-talep boşluğu

Yaş grubu	Nüfus	Mevcut kayıtlı çocuk sayısı	Kayıtlanması hedeflenen çocuk sayısı	Boşluk
0-2	2.583.563	25.836	1.162.603	1.136.768
3-5	3.416.437	1.954.202	3.279.780	1.325.578
Toplam	6.000.000	1.980.038	4.442.383	2.462.346

Tablo 8’de AB Barcelona 2030 Hedefleri doğrultusunda erken çocukluk dönemi bakım ve eğitim hizmetlerinin hedeflenen yaş gruplarına göre arz ve talep arasındaki farkı ortaya koyulmaktadır. Barcelona Hedefleri kapsamında 0-2 yaş için yüzde 45 ve 3-5 yaş için yüzde 96 düzeyinde kayıtlılık tavsiye edilmektedir. Mevcut durumda 0-2 yaş aralığında kayıtlı çocuk sayısı 25.836 iken hedef 1.162.603’tür. 3-5 yaş aralığında ise mevcut kayıtlı çocuk sayısı 1.954.202 iken aynı yaş grubunda kayıtlı olması hedeflenen çocuk sayısı 3.279.780’dir. Buna göre, 0-2 yaş grubunda belirlenen hedeflere ulaşabilmek için 1.136.768 çocuğa erişebilmek ve 3-5 yaş aralığında ise 1.325.578 çocuğa daha erişebilmek için kurumsal bakım hizmetlerinin kapsamının genişletilmesi gerekmektedir. Bu tabloya göre erken çocukluk dönemi kurumsal eğitim ve bakım hizmetlerinde toplam arz-talep boşluğu, bir başka deyişle 0-5 yaş grubunda yer alıp kurumsal bakım ve eğitim hizmetlerinden yararlanma potansiyeli olan çocuk sayısı 2.462.346’dır. Bu bağlamda 0-5 yaş aralığındaki çocukların yaklaşık yüzde 41’inin (2,46 milyon/ 6 milyon) kurumsal bakım ve eğitim hizmetine ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Bu veriler Türkiye’nin erken çocukluk bakım ve eğitim hizmetlerinde uluslararası standartların çok gerisinde seyrettiğini göstermektedir.

Kurumsal Bakım Hizmetlerinin Geleceğine Dair Arz-Talep Projeksiyonu

Kurumsal bakım hizmetlerinin geleceğine ilişkin bir arz-talep projeksiyonu oluşturmak, ekonomik ve sosyal nedenlerle ve insan onuruna yakışır bir çocukluk ve yaşlılık dönemi geçirebilmekle ilişkili olacak şekilde çeşitli politikaların keşişim alanında yer alması bakımından oldukça önemlidir. Nüfus projeksiyonları, kurumsal bakım hizmetlerinin kapasitesine ilişkin hedefler doğrultusunda bakım hizmetlerinin arz-talep projeksiyonunu çıkarmak, hükümetlerin ve bu alanda hizmet sağlayıcılar başta olmak üzere tüm aktörlerin sorumluluklarını tanımlamayı mümkün kılmaktadır. Nitekim kurumsal kapasiteye ilişkin bir öngöründe bulunabilmek, bu alanda altyapı çalışmalarının, işgücü planlamalarının, finansal sürdürülebilirliğin gerçekçi bir analizini yapmayı kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda Türkiye özelinde yaşlı, engelli ve çocuk bakım hizmetlerinde kurumsal arz-talep projeksiyon tahminlerine yer verilmektedir.

Yaşlı Bakımında Arz-Talep Projeksiyonu

Kurumsal yaşlı bakım hizmetlerinde arz-talep boşluğu ve 2025–2030 projeksiyonlarını oluştururken kişi-bazlı ve kurum-bazlı olmak üzere iki farklı yaklaşım kullandık. Kişi-bazlı senaryoda yaşlı nüfus projeksiyonlarına göre ihtiyaç duyulan hizmet yerleri; kurum-bazlıda ise merkez/kapasite ölçeklemesi görülmektedir.

Tablo 9: Kurumsal yaşlı bakım hizmetlerinde kişi-bazlı projeksiyon

	2025 yılı için hedef 16,4		2030 yılı için 19,6	
	Kamu %50	Özel %50	Kamu %50	Özel %50
Toplam hedef	747.200	747.200	878.790	878.790
Mevcut toplam	14.873	13.446	14.873	13.446
Arz-talep boşluğu	732.327	733.754	863.917	865.344

Bakım talebinin hesaplanması, ilgili nüfus grupları için belirlenen hedef hizmet kapsama oranlarına dayanmaktadır. Bu kapsamda 2025 yılı için %16,4, 2030 yılı için %19,6 oranları esas alınmıştır. Toplam bakım talebi aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{Bakım Talebi} = \text{İlgili Nüfus} \times \text{Hedef Hizmet Oranı}$$

Elde edilen toplam talep, politika yaklaşımı doğrultusunda kamu ve özel sektör arasında eşit (%50-%50) olarak paylaştırılmıştır.

Arzın hesaplanması aşamasında, kamu ve özel sektöre ait mevcut kurumsal bakım kapasitesi dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda kamu için 14.873, özel sektör için 13.446 kişilik kapasite esas alınmış ve analiz döneminde bu kapasitenin sabit kaldığı varsayılmıştır.

Arz-talep açığı ise her bir sektör için ayrı ayrı hesaplanmış olup aşağıdaki formüle dayanmaktadır:

$$\text{Arz-Talep Açığı} = \text{Hedef Talep} - \text{Mevcut Arz}$$

Tablo 10: Kurumsal yaşlı bakım hizmetlerinde kurum-bazlı projeksiyon

	2025 yılı için hedef 16,4		2030 yılı için 19,6	
	Kamu %50	Özel %50	Kamu %50	Özel %50
Toplam hedef	8.490	15.000	9.986	32.419
Mevcut toplam	168	267	168	267
Arz-talep boşluğu	8.322	14.737	9.818	32.152

Her iki yaklaşım da kısa vadede artan bir arz-talep açığını göstermektedir. Bu da kamusal kurumsal bir omurganın kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir. Çekirdek aileleşme ve hane yoksunlukları, *kamusal kurumsal omurgayı zorunlu hale getirmektedir*. Türkiye’de **1.750.900** yaşlı tek başına yaşamakta; aileyi merkeze alan evde bakım modelleri her durumda yetersiz kabul edilmekte ve kimi zaman psikososyal risk doğurabilmektedir. Bu nedenle kamusal omurga hem standart hem erişim için kritik bir öneme sahiptir. 2025-2030 yılları dikkate alındığında önümüzdeki yıllarda yaşlı bakım hizmetlerindeki arz-talep boşluğunun artacak olması, bunun marjinal değil yapısal bir sorun olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Burada dikkatten kaçmaması gereken asıl husus, bu sorunun kurumsal hizmet kapasitesini artırılarak giderilebilecek bir eksiklik değil, nüfusun yaşlanmasıyla birlikte mevcut bakım rejiminin sorgulanmasını gereken bir bakım açığı sorunu olarak ortaya çıkıyor olmasıdır.

Engelli Bireyler için Arz-Talep Projeksiyonu

Her ne kadar gelecek yıllardaki engelli nüfusa ilişkin bir projeksiyon tahmini yayımlanmamış olsa da engelli bireylerin yaş grubuna göre dağılımına bakıldığında özellikle ileri yaş grubundaki bireylerin engelli bireyler içerisindeki oranının en yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 12: Yaş grubuna göre engel durumları (2019)

Yaş grubu	Engel durumu				
	Görme	İşitme	Yardım almadan yürüyemeyen	Yardım almadan merdiven çıkamayan	Yaşlılarına göre öğrenme ve hatırlama zorluğu
15-44	6,2	4,1	0,8	1,5	2,0
45-54	7,4	3,9	4,4	7,5	4,5
55-64	9,6	5,2	8,2	12,9	6,4
65-74	14,6	11,9	17,1	24,7	14,9
75+	24,1	31,5	44,7	50,8	34,9

Kaynak: TÜİK, 2019

Tablo 12, 2019 yılı için yaş grubuna göre engel durumlarını göstermektedir. Buna göre görme, işitme, yardım almadan yürüyememe, yardım almadan merdiven çıkamama, yaşlılarına göre öğrenme ve hatırlama zorluğu sorunlarını yaşama bakımından yaş oldukça belirleyicidir. Nitekim yaş ilerledikçe tabloda verili engelleri yaşayanların oranı artmaktadır. Nüfus projeksiyonu Türkiye için yaşlanan bir nüfus profilini resmederken aynı zamanda engelli statüsünde bakım ihtiyacı olan bir nüfusa da işaret etmektedir.

Engelli bakımında temel mesela kurum sayısının artırılması değil, kapsayıcı, sürekli ve çok boyutlu bir operasyonel sürecin yürütülebilmesidir. Nitekim engelli bireylerin yaşlı ve erken çocukluk döneminde olan bireylerden farklı olarak temel bakım ihtiyaçlarının yanında engel durumuna göre özel bakım ve sağlıkla ilgili takip ihtiyacı da bulunmaktadır. Engelli bireylerin bakım ihtiyaçları, diğer bakım alıcısı gruplara göre daha heterojendir. Engelli bakımında sağlık, rehabilitasyon, gündüzlü destek, ağır bakım ve aile destek hizmetleri olmak üzere farklı bakım destek ihtiyaçları bulunmaktadır. Dolayısıyla özellikle ağır engel grubunda yer alan, hanehalkı üyelerinin uzun dönemde bakım sağlayacak koşullarının olmaması, sağlıkla ilgili bakım gerektiren durumlarda ailenin bunun için yeterli bilgi, deneyim ve becerisinin olmaması gibi nedenlerle engelli bireyler için kurumsal engelli bakım hizmetlerinin kapasitesinin talebi karşılayacak düzeyde olması oldukça önemlidir. Nitekim bir hanede otuzmlı bir çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte kadınlar eşleri tarafından terk edilebilmekte ve bu durumda engelli çocuğa bakmak için istekli ve yeterli olsa bile hayatlarını idame ettirebilmek için annenin çalışması ve bir gelir elde etmesi de gerekmektedir. Böyle bir durumda kurumsal bakım hizmetleri önem kazanmakta; ancak kurum sayısını artırmanın yanında çok boyutlu bir hizmet kapsamını da sağlamak oldukça önemlidir.

Erken Çocukluk Dönemi Bakım ve Eğitim Hizmetleri için Arz-Talep Projeksiyonu

Erken çocukluk döneminde kamusal kurumsal ve özel kurumsal bakım hizmetlerine olan olası talep doğrultusunda kaç bakım merkezi ihtiyaç olduğuna ilişkin bir senaryo analizi kurum-bazlı bir hesaplama yapılarak tahmin edilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle 2030 yılı için kurumsal bakım ve eğitim hizmetlerine erişimi hedeflenen toplam çocuk sayısı belirlenmiş, sonrasında mevcut kurumsal kapasite dikkate alınarak ihtiyaç duyulan toplam kurum sayısı hesaplanmıştır.

Hesaplama, mevcut durumda hizmet verilen toplam çocuk sayısı ile kurum sayısı arasındaki oran temel alınarak bir kurumun ortalama kapasitesi yaklaşık **50 çocuk** olarak kabul edilmiştir. Bu varsayım doğrultusunda gerekli toplam kurum sayısı aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır:

$$\text{Gerekli Kurum Sayısı} = \text{Toplam Hedeflenen Çocuk Sayısı} / \text{Ortalama Kurum Kapasitesi}$$

Mevcut durumda Türkiye’de 0-5 yaş aralığındaki çocukların yaklaşık yarısı kurumsal bakım ve eğitim hizmetlerine erişememektedir. Kamu sektörü bu alanda ana sağlayıcı rolünü korumakta (yaklaşık yüzde 79), ancak özel sektörün payı da (yaklaşık yüzde 21) önemli bir orandadır ve artış eğilimine sahip olması bakımından önemlidir.

Tablo 13: 0-5 Yaş Dönemi Çocuklar için Kurumsal Bakım Hizmetlerinde Kurumsal-Bazlı Senaryo Analizi

	Kamu (yaklaşık yüzde 79)	Özel (yaklaşık yüzde 21)	Özel+Kamu
Hedef 2030	70.837	18.830	89.668
Mevcut toplam	31.556	8.401	39.957
Arz-talep boşluğu	39.281	10.429	49.711

Arz-talep açığı ise, her bir sektör için ayrı olmak üzere aşağıdaki formül ile hesaplanmıştır:

$$\text{Arz-Talep Açığı: Hedef Kurum Sayısı-Mevcut Kurum Sayısı}$$

Türkiye genelinde yaklaşık 40.000 kurum faaliyet göstermektedir. 2030 hedefleri doğrultusunda ise mevcut kurum sayısının 2,3 katına çıkması beklenmekte, yani 91.660 kurumun açılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Senaryo analizi için basit bir hesaplama yapıldığında, yaklaşık 40.000 kurumun yaklaşık 2,46 milyon çocuğa hizmet verdiği mevcut durumdan yola çıkılarak, ortalama olarak bir kurumun yaklaşık 50 (49,55) çocuğa hizmet verdiği bilgisi ortaya çıkmaktadır (1.980.038/39.957). 2030 hedefleri doğrultusunda toplam 4.442.383 çocuğun kurumsal hizmetlere erişimi hedeflendiğinden yaklaşık 89.700 (89.668) kuruma

ihtiyaç duyulmaktadır (4.443.383/49,55). Bu durumda 49.711 yeni kuruma ihtiyaç vardır. Mevcut durumda kamusal kurumsal hizmetlerin yüzde 79’u temsil ettiği dikkate alındığında kamuda 39.281 yeni kuruma ve özel kurumsal hizmetlerde ise 10.429 yeni kuruma ihtiyaç bulunmaktadır (Tablo 13). Bu hedefin gerçekleştirilmesi durumunda kadın istihdamını destekleyen, erken çocukluk dönemini güçlendiren ve hanelerin sosyal refahını artıran stratejik bir plan hayata geçirilmiş olacaktır.

Sonuç Yerine

Türkiye’de bakım açıklarını ele alan bu çalışma, kurumsal bakım hizmetlerinin yaşlı, çocuk ve engelli ayrımı olmaksızın her üç grupta da bir bakım darboğazı olduğunu göstermektedir. Kurumsal bakım hizmetlerine ilişkin talep öngörülerinin hizmet arzının çok üzerinden olması bu darboğazı açıklamaktadır. Üstelik gelecek projeksiyonlarında da görüldüğü üzere bakım talebi azalan değil, artan bir taleptir ve 2030 yılına gelindiğinde bakım darboğazı sorununun daha da görünür olacağı açıktır.

Bu bulguların en önemli sonucu, Türkiye’de bakım hizmetlerinin her üç bakım alıcısı grup için de aileyi merkeze alan refah modeli ile sürdürülebilir olmadığıdır. Hane-içi bakım modelinin hala çok güçlü olduğu Türkiye’de arz-talep açıkları ve gelecek projeksiyonları artık bu modelin birincil bakım sağlama konusunda yeterli olmadığını açıkça göstermektedir. Nitekim bulgular, ailenin sorumluluğundaki bir “özel alan” sorunundan toplumsal bir sosyal riske dönüşme potansiyeli taşıdığı görülmektedir. Bu risk, kurumsal kapasitenin yetersizliğiyle birlikte nüfusun hızla yaşlanması, hanehalkı yapılarında tek başına yaşayan ya da tek ebeveynli hanelerin sayısındaki artışla birleşince daha da dramatik bir hale gelmektedir. Başka bir deyişle hanehalkı yapısındaki değişim ve nüfusun yaşlanması bakım ihtiyacını artırırken, kurumsal bakım hizmetlerinin bu artışa paralel bir gelişim göstermemesi yapısal bir uyumsuzluk yaratmaktadır. Bu bağlamda bakım hizmetlerinin kurumsal kapasitesinin genişletilmesi ihtiyacı yalnızca bir kapasite açığı sorunu ve demografik bir dönüşümün yarattığı marjinal bir sosyal yardım meselesi değil, uzun dönemli bir sosyal politika planının merkezinde yer alması gereken bir konu olarak ele alınmalıdır.

Bu soruna yönelik, kamusal hizmetlerin temel hizmet olarak kabul edildiği karşılabilir–eşitlikçi karma bir sistemin hayata geçirilmesi önerilmektedir. Kısa vadede: (i) bölgesel kapasite planlaması ve hedef yatak/kurum sayıları, (ii) gelir duyarlı ücretlendirme (artan oranlı katkı), (iii) özel arzın oluşmadığı ilçeler için kamu alım garantisi ve sözleşmeli kapasite satın alma, (iv) personel normları, eğitim ve denetimin uygulandığı çözümler hayata geçirilebilir.

Ancak gelecekte bakım hizmetlerinin arz-talep açıklarını telafi etmenin yolu, bakım hizmetlerinde kamu mu özel sektör mü sorunu yanıtlamaktan ziyade eşitlikçi bir karma sistemi kurma üzerinden şekillenirse mümkün olabilecektir. Bunun için hak temelli erişim, yüksek-yoğunluklu profillerin hizmet erişiminde önceliklendirilmesi, kaliteli ve güvenli hizmet anlayışı, hizmet arz-talebinde bölgesel dengenin korunması, tüm hizmetlerin tek bir veri sistemi üzerinden kaydının tutulması gibi uygulamalar önemlidir. Tüm bunlar hayata geçirilirken unutulmaması gereken, bakım hizmetlerinin bir sosyal politika alanı olduğu ve bu sebeple bakım işinin ahlaki sorumluluk kapsamında ele alınarak “özel alan” da çözülmesi gereken ve bir sorun olarak görülmesi yerine bir vatandaşlık hakkı kapsamında ele alınması gerektiğidir.

Extented Summary

In the present context, major global socioeconomic changes are taking place, and these changes impact the care economy directly. A series of interconnected developments including structural demographic changes and systematic economic crises are driving a growing demand for care services. In 2015, approximately 2.1 billion people worldwide needed care, and this number is expected to increase by another 200 million by 2030. In this situation, the care economy will become even more key issue in the future.

How the care economy operates is closely linked to the welfare state regime and social policy practices adopted by countries. In countries with strong social policies, care services are approached in accordance with the principle of universalism. This principle, based on the principle that all citizens have access to the same service system, that the system has the capacity to provide services with the same standards nationwide, that access to the system is independent of citizens' economic circumstances, and that everyone in need can access these services—in other words, that the supply of services can meet demand—is built upon the principle that care services are a citizen's right.

In contrast, in countries where the welfare state is relatively weak and where public administrations play a more limited role in social policy implementation, care services are viewed as a problem to be solved within the family and under the responsibility of women. In other words, rather than being defined as a social problem, as in the universalist perspective, care services are defined through the lens of women's labor. In this context, care work is performed almost entirely by women within the household, without compensation. The term "sandwich generation," which emphasizes the double care burden faced by middle-aged women with young children, particularly those who must care for both their own children and the elderly in their families, is used. The number of women in this

situation, who undertake unpaid care work, which represents the largely unpaid aspect of the care economy, demonstrates the crucial role unpaid labor plays in the functioning of the care economy.

When evaluated in terms of the structural structure of care services in Türkiye, it is clear that an approach that separates women from caregiving has not yet emerged in policy texts. Indeed, caregiving concerns two main groups: care recipients and caregivers, but in Türkiye, caregivers are predominantly women within the household. This weakens women's relationship with the labor market. This socio-political approach to the care economy in Türkiye can be seen as a social policy spiral integrated with issues such as accessibility to institutional care services and supply-demand gaps. One of the most important ways to address this situation is to increase the accessibility of institutional care services. Understanding which care gaps represent the largest demand group, the extent of the gap, and the future trajectory of these gaps is crucial for implementing social policies that will address a significant challenge in the care economy.

This study, which analyzed formal institutional care services component of the care economy seeks two main purposes. First, it is to present the supply-demand balance for formal institutional care services based on the current landscape. In this context, the current supply-demand balance of public and private formal institutional care services, which represent the two pillars of the 'care diamond', is addressed within the scope of elderly, child, and individuals with disabilities. The second is to present future scenarios regarding supply-demand gaps in institutional care services. In this context, expected future scenario of supply-demand gaps of the care services is addressed by considering future population projections related to elderly, child, and individuals with disabilities. In line with this, the study indicates that there is a care bottleneck in all three groups: the elderly, children, and individuals with disabilities, regardless of the type of formal institutional care services. Furthermore, it is solid finding that meeting this demand thru the unpaid labor of women, which is the dominant political approach in today's Türkiye, will not be sufficient.

Beyanlar

Katkı Oranları

Yazarların katkı oranları eşittir.

Çıkar Çatışması Beyanı

“Türkiye’de bir sosyal politika alanı olarak kurumsal bakım: Arz-talep açıkları ve gelecek senaryoları üzerine bir değerlendirme” başlıklı makalenin yazımında

herhangi bir kişi veya kuruluş ile ve aynı zamanda yazarların birbiri ile bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederiz.

Proje Desteđi

Bu çalışma Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından 18/018 ve 18/019 nolu projeleri tarafından desteklenmiştir.

KAYNAKÇA

- Anttonen, A. (2001) “The politics of social care in Finland: Child and elder care in transition” içinde Care Work: The quest for security, ed. Mary Daly. Geneva: ILO Publications.
- Council recommendation (2022) Early childhood education and care: the Barcelona targets for 2030, Official Journal of the European Union (2022/C 484/01), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2022.484.01.0001.01.ENG.
- Daly, M.; Standing, G. (2001) “Introduction”, Daly, M. (der.) Care work: The quest for security içinde, Geneva: ILO Publications.
- Dedeoğlu, S.; Şahankaya Adar, A.; Sıralı, Y. (2021) Supporting women’s employment through institutional collaboration on early childhood care and education. ILO Publications.
- Dünya Bankası (2015) Türkiye’de çocuk bakım hizmetlerinin arz ve talep durumu, https://www.worldbank.org/tr/country/turkey/publication/supply-and-demand-child-care-services-turkey-a-mixed-methods-study?utm_source=chatgpt.com.
- Ekiz-Gökmen, Ç. (2021) A new perspective on women’s care burden and employment in Turkey, New Perspectives on Turkey, 66, 11-34.
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2020) 2020 yılı yaşlı nüfus istatistik bülteni, https://www.aile.gov.tr/media/89041/yasli_nufus_istatistik_bulteni.pdf.
- ILO (2018) Care work and care jobs for the future of the decent work. ILO: Geneva. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_633135.pdf.
- ILO (2019) The unpaid care work and the labour market. An analysis of time use data based on the latest work compilation of time-use surveys, Geneva: ILO Publications.
- ILO (2021) Bakım ekonomisine kamu yatırımları kılavuzu: bakım açıkları, yatırım maliyetleri ve ekonomik getirilerin belirlenmesine yönelik politika destek aracı.
- ILO (2024) The impact of care responsibilities on women’s labour force participation. ILO Statistical Brief, https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-10/GEDI-STAT%20brief_formatted_28.10.24_final.pdf.
- İlkkaracan, İ. (2010) Emek piyasasında toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru iş ve aile yaşamını uzlaştırma politikaları. İstanbul: Metis Yayınları.

- İlkkaracan, İ.; Kim, K.; Kaya, T. (2015) The impact of public investment in social care services on employment, gender equality, and poverty: The Turkish case, <https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/Country/Turkey/ITU%20Report%20English.pdf>.
- İlkkaracan, İ.; Kijong, K. (2019) The employment generation impact of meeting SDG targets in early childhood care, education, health and long-term care in 45 countries. Geneva: ILO.
- İlkkaracan, İ.; Masterson, K. T.; Memiş, E. ve Zacharias, A. (2020) The impact of investing in social care on employment generation time- and income-poverty and gender gaps: A macro-micro policy simulation for Turkey. CWE-Gam Working Paper.
- İlkkaracan, İ. (2021) A guide to public investments in the care economy: Policy support tool for estimating care deficits, investment costs and economic returns. ILO and UN Women Policy Tool, <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2021/Policy-tool-Care-economy-en.pdf>.
- İzdeş Terkoğlu, Ö.; Memiş, E. (2022) Impact of elderly care on ‘sandwiched-generation’ women in Turkey. *New Perspective on Turkey*, 66, 88-121.
- Kandiyoti, D. (2019) *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Lewis, J. (2001) “Legitimizing care work and the issue of gender equality”, Daly, M. (der.) *Care work: The quest for security içinde*, Geneva: ILO Publications, 57-72.
- Marshall, T. H. (1950) “Citizenship and social class.”, *Citizenship and social class içinde*, London: Pluto Press, 1-87.
- Mitchell, B. A. (2014) Generational juggling acts in midlife families: Gendered and ethnocultural intersections. *Journal of Women & Aging* 26(4), 332–350.
- Nüfus İstatistikleri Portalı (2025) “Yıllara göre nüfus artış hızı”, <https://nip.tuik.gov.tr/?value=NufusArtisHizi>.
- OECD (2024) Enrolment in childcare and pre-school, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/data/datasets/family-database/pf3_2_enrolment_childcare_preschool.pdf.
- Oxfam (2020) *Time to care. Unpaid and underpaid care work and the global inequality crisis*. Oxford
- Razavi, S. (2007) *The political and social economy of care in a development context: Conceptual issues, research questions and policy options*. Geneva: United Nations Research Institute for Social Development, Switzerland: UNRISD.
- Sağlık-Der (2021) *Ulusal yeterliliklerin geliştirilmesi kapsamında gerçekleştirilen engelli ve yaşlı bakım alanında sektör analizi raporu*.

- Standing, G. (2001) “Care work: Overcoming insecurity and neglect”, Daly, M. (der.) Care work: The quest for security içinde, Geneva: ILO Publications, 15-31.
- Toksöz, G. (2025) Yaşlanan dünya nüfusu ve artan bakım hizmetleri ihtiyacı: Bakım hizmetlerini kim sunacak? İnsanların yerini robotlar mı alıyor?. Çalışma ve Toplum Dergisi, 4(87), 1509-1536.
- TÜİK (2017) Aile yapısı araştırması.
- TÜİK (2019) TÜİK sağlık araştırması 2019.
- TÜİK (2022) Aile yapısı araştırması.
- TÜSİAD (2019) İş ve özel yaşam dengesi yolunda çocuk bakım ve eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması,<https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10255-is-ve-ozel-yasam-dengesi-yolunda-cocuk-bakim-ve-egitim-kurumlarinin-yayginlastirilmasi>.

